

Ministerie van Justitie
Hoofdafdeling Documentaire
Informatievoorziening
Postbus 20301
2500 EH Den Haag

Aduard, 20 april 1995

L.S.,

Betreft: opsporing oorlogsslachtoffers

Sinds oktober 1993 ben ik doende om het lot te achterhalen van een 3-tal mannen waaronder een oom van mij. Het betreft de volgende personen:

Jan Gouman, geb. 13-06-1916 te Barendrecht, wachtmeester Mareschausee
Geert Wijdeveld, geb. 22-08-1921 te Onstwedde, sluiswachter
Hendrik Wobbes, geb. 15-12-1919 te Tijnje, veehouder

De drie mannen zijn zeer waarschijnlijk in de herfst van 1944 door de Duitsers opgepakt en geliquideerd. De betrokken families weten nog steeds niet wat er met de mannen is gebeurd en waar ze zijn gebleven (begraven). Tijdens mijn speurtocht kwam ik op het spoor van een brief die in januari 1948 is gezonden aan de familie Gouman. In deze brief (bijlage) wordt gesproken over een proces-verbaal dat door de politie te Wageningen zou zijn opgemaakt.

Tot nu toe ben ik er niet in geslaagd om dit proces-verbaal boven water te krijgen. Ik heb hierover contact gehad met de Hoofdofficier van Justitie te Arnhem, het Gemeentearchief te Arnhem, de Regio-politie te Rotterdam, het Parket van de Procureur-Generaal te Arnhem en de gemeenten Barendrecht en Wageningen. Dit alles zonder enig resultaat.

Rest mij nog de mogelijkheid om u te vragen of u mij kunt helpen aan de ontbrekende informatie. Voor alle duidelijkheid: het gaat de families uitsluitend om informatie over het lot van hun familieleden. Graag wil ik u het volgende vragen:

1. Waar kan het proces-verbaal zijn gebleven en kan ik het inzien?
2. Is inzage mogelijk in het archiefmateriaal van de Politieke Opsporingsdienst en de Politieke Recherche Afdeling Opsporing Oorlogsmisdadigers te Arnhem?
3. Kunt u mij nog andere mogelijkheden noemen die mij zouden kunnen helpen?

Graag wil ik u bij voorbaat hartelijk dank zeggen voor uw medewerking.

bijlage: brief van januari 1948

Met vriendelijke groet,

J. Wobbes
Snikweg 32
9831 PR Aduard
tel. 05903-2268 (thuis)
050-239302 (werk)

Ministerie van Justitie

Directie Algemene Zaken

Postadres Postbus 20301, 2500 EH Den Haag

de heer J. Wobbes
Snikweg 32
9831 PR ADUARD

Bezoekadres
Schedeldoekshaven 100
2511 EX Den Haag
Telefoon (070) 3 70 79 11
Fax (070) 3 70 79 20
Telex 34554 mvj nl

Onderdeel
Contactpersoon
Doorkiesnummer(s)
Datum
Ons kenmerk
Uw kenmerk
Bijlage(n)
Onderwerp

DIV/D&A
P. Eykelenkamp
(070) 3 70 67 42
2 augustus 1995
508908/95/DAZ
brief van 20 april 1995
4
opsporing oorlogsslachtoffers

Bij beantwoording de
datum en ons kenmerk
vermelden.
Wilt u slechts één zaak in
uw brief behandelen.

Geachte heer Wobbes,

Naar aanleiding van uw bovengenoemde brief stuur ik u hierbij de voor u relevante kopieën uit het archief van de 'Commissie tot het doen van aangifte van overlijden van vermisten 1949-1962'.

Tevens sluit ik ter informatie voor u bij een deel van de inleiding van de inventaris van het archief van de bovengenoemde commissie waarin de doelstelling van deze commissie uiteen wordt gezet.

De Archivaris van het
Ministerie van Justitie,

(mw Th.M. Aarts)

Mr. J. SIERTSEMA
ADVOCAAT EN PROCUREUR

KANTOORUREN 9—12, 14—17 UUR
'S ZATERDAGS: 9—12 UUR

TELEF.: KANTOOR K 5900-24117
HUIS . . K 5900-24118

POSTREKENING 62242

S/K

GRONINGEN, 22 februari 1957.

MUNNEKEHOLM 8

Aan de Commissie tot het doen van
aangifte van overlijden van vermisten
Ministerie van Justitie
te

's-GRAVENHAGE.

Geachte Commissie,

Teneinde tot verdeling te kunnen geraken van een bescheiden nalatenschap is het gewenst dat er een acte van overlijden is van Geert Wijdeveld, geboren 22 augustus 1921 te Onstwedde en woonachtig geweest tot aan zijn verdwijnen in de voormalige gemeente Sambeek, thans gemeente Boxmeer.

In 1944 heeft, naar men zegt, Geert Wijdeveld aan kennissen medegedeeld, dat hij zich bij de geallieerde legers wilde gaan voegen, waarna hij verdwenen is en niet weer teruggezien.

Door het Nederlands Beheersinstituut werd als bewindvoerder aangesteld de heer D.Tj.Fik, candidaat-notaris, werkzaam ten kantore van notaris Mr.G.Ritzema, A-straat alhier. Dit bewind is opgeheven per 26 juli 1952. De heer Fik deelde mij mede, dat het informatiebureau van het Nederlandse Rode Kruis een dossier heeft over Geert Wijdeveld, gemerkt afd.C no.54916 vermoedelijk bevat dit niet veel gegevens. Op mijn vraag antwoordde dit bureau dat Geert Wijdeveld in november 1944 getracht heeft bij Tiel de Vaal over te steken en dat niet kon worden vastgesteld of dit gelukt is. Pogingen tot het verkrijgen van meer gegevens leverde geen resultaat op.

De moeder van Geert Wijdeveld, Annegien Meijer, thans gehuwd met Jan Weever, Schoolstraat 15, Aduard, verschaftte mij enkele gegevens, verstrekt door de Comp.Commandant van de B.S., de heer J.Kolkers, Waallanddijk 272 te Wamel. Op 1 november 1944 is Geert Wijdeveld uit Hoogkerk, bij Groningen, weggegaan om te trachten achter de Engelse linie te komen. Volgens de heer Kolkers is Wijdeveld vermoedelijk tussen 1 en 15 november 1944 te Wamel achter die linie gekomen. De heer Kolkers zou zich herinneren, dat in die tijd Jan Gouman met twee anderen daar waren. Van die twee anderen was één een marechaussee en de andere een Groninger. Dit zouden dan geweest zijn Hendrik Wobbers en Geert Wijdeveld. Dit drietal vertrok met een Engelse officier en die zou later aan derden verteld hebben, dat alle drie bij een poging om tussen Renkum Wageningen over te steken, door de Duitsers beschoten zijn en omkwamen.

Meergegevens kan ik U niet verschaffen, mogelijk zou nog een enkele inlichting kunnen verschaffen A. Gouman, Noldijk 19, Barendrecht, die over de mededelingen van de heer Kolkers schreef aan de moeder van Geert Wijdeveld. Die moeder is een weinig ontwikkelde vrouw, die gaarne wil medewerken, doch niet in staat is geweest destijds zelf behoorlijk te informeren.

Beleefd verzoek ik U mij te willen berichten of U bereid is het nodige te doen opdat een acte van overlijden betreffende Geert Wijdeveld kan worden ingeschreven.

Hoogachtend,

MINISTERIE VAN JUSTITIE

COMMISSIE TOT HET DOEN VAN AANGIFTE
VAN OVERLIJDEN VAN VERMISTEN

AFSCHRIFT

No. 115736

Krachtens art. 2 van de Wet van 2 Juni 1949 (Stbl. No. J 227) doe ik U hierbij aangifte van het overlijden van de hieronder
vermelde vermiste: Op vijftien november negentienhonderd vier en veertig is in

Nederland

Centraal Register

overleden:

Wijdeveld, Geert,

van akten van overlijden
van vermisten

geboren twee en twintig augustus negentienhonderd een en twintig
te Onstwedde

wonende te Boxmeer,

zoon van: Wijdeveld, Tiete Lodewijk en: Meijer, Annechien.

Akte opgemaakt te

Boxmeer

op 30-9-1957

Reg. 1957 Fo. akten 84

Par. Ambt. Burg. Stand: *J.*

AAN de Heer Ambtenaar van
de Burgerlijke Stand van
Boxmeer.

Ik verzoek U met deze aangifte, waarvan een uittreksel wordt gepubliceerd in de Nederlandse Staatscourant van heden,
te willen handelen overeenkomstig het bepaalde in art. 5 van opgemelde Wet.
's-GRAVENHAGE, 27 juni 1957.

De Minister van Justitie,
vanwege de Minister, de Commissie tot het doen van aangifte van overlijden van vermisten,
voor deze,

MINISTERIE VAN JUSTITIE

Commissie tot het doen
van aangifte van overlijden van vermisten

Nr 115736

's-Gravenhage, 27 febr. 1957
Wamingsstraat 20X Bankastraat 137
Tel. 63459x 61 43 11

1. Naam W i j d e v e l d	2. Geb. op 22 augustus 1921	3. Beroep
Voornamen (Voluit) Geert	te Onstwedde	

4. van zoon en dechter van	Naam en Voornamen (voluit)
----------------------------------	----------------------------

5. Het laatst gehuwd met	Naam en Voornamen (voluit)	6. Huwelijk ontbonden op door (O/S/A/N) *
--------------------------	----------------------------	---

7. Laatste woonplaats en adres in Nederland na 9 Mei 1940. **Boxmeer**

8. Blijkt uit het **bevolkingsregister**, dat een overlijdensakte is opgemaakt? Ja/Neen *)
Zo ja, in welke gemeente werd deze opgemaakt? In welk jaar?

9. De gegevens in de vakken 1 t/m 7 stemmen overeen met die ter Rijksinspectie van de Bevolkingsregisters van het archiefregister der gemeente..... Datum Par. ambt.:

10.

11.

Verklaring van het Informatiebureau van het Ned. Rode Kruis: Dossier N.R.K. 54912

R.K. dossier bevat zelfde gegevens als brief Mr. Kiersma

15 november 1944 i. heden

A 2/15-57

I N L E I D I N G

"Ten gevolge van de oorlogsomstandigheden en de maatregelen van de bezetter hebben tal van personen hun woonplaats verlaten en zijn aldaar na de bevrijding van ons vaderland niet teruggekeerd, terwijl van hun bestaan ook niet meer is gebleken. In vele gevallen, bijvoorbeeld als het betreft personen, van wie bekend is, dat zij naar een concentratiekamp zijn gevoerd, moet met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid worden aangenomen, dat zij zijn overleden, zonder dat nochtans van het overlijden een akte is of kan worden opgemaakt" (Uit de Memorie van Toelichting op de wet van 2 juni 1949, Stbl. J 227).

In de periode van februari 1941 tot en met september 1944 werden vele duizenden Nederlanders en in Nederland verblijvende personen door de Duitse bezetter naar verschillende kampen in Duitsland en Polen gedeporteerd.

Omtrent het lot van met name de Joodse gedeporteerden bestond weinig onzekerheid. De meesten van hen kwamen kort na aankomst in het kamp om het leven.

Formeel kon men echter slechts vaststellen dat de gedeporteerde vermoedelijk was overleden. Zolang er geen sprake was van inschrijving van overlijden in de registers van de Burgerlijke Stand, konden de nabestaanden bijvoorbeeld geen recht doen gelden op de bezittingen van de afwezige. Bovendien kon geen (nieuw) huwelijk worden gesloten, en konden er geen weduwen- en wezenpensioenen worden toegekend.

De uitzonderlijke oorlogsomstandigheden vonden dan ook geen aansluiting bij de bestaande wetgeving ten aanzien van afwezigen.

Op grond van de artt. 523 e.v. van het Burgerlijk Wetboek kon weliswaar een verklaring van vermoedelijk overlijden worden verkregen, doch hiertoe kon eerst worden overgegaan wanneer gedurende 10 jaar onzekerheid had bestaan over "het bestaan van de afwezige". De wet kende slechts twee mogelijkheden tot verkorting van deze termijn:

- a. wanneer de afwezige voor zijn vertrek "orde op zaken had gesteld",
- b. wanneer de onzekerheid verband hield met een ramp aan een vaartuig of luchtvaartuig¹⁾.

Maar zelfs wanneer de bedoelde verklaring van vermoedelijk overlijden was verkregen, kon nog geen sprake zijn van definitieve erfopvolging. De (vermoedelijke) erfgenaam nam over het algemeen nog zeker 20 jaar de positie in, die te vergelijken was met die van een vruchtgebruiker.

Niet alleen de lange termijnen, maar ook de kostbare en langdurige procedure maakten de betrokken bepalingen in het Burgerlijk Wetboek

praktisch onbruikbaar voor oorlogsslachtoffers. Voordat een verklaring kon worden verstrekt, moest met tussenpozen van drie maanden, driemaal achtereenvolgend een dagvaarding worden gepubliceerd, om de afwezige in de gelegenheid te stellen, van zijn bestaan blijk te geven.

Bij de indiening van het wetsontwerp Voorzieningen betreffende het opmaken van akten van overlijden schreef de vice-president van de Raad van State op 1 april 1947 (nr. 16) dan ook aan de Koningin:

"Erkend moet worden, dat de bestaande regeling voor de nabestaanden van de slachtoffers van deportaties en oorlogsgeweld onvoldoende uitkomst biedt en in vele gevallen zonder voldoende grond aanleiding zal zijn tot jarenlang wachten op het geldend worden van hun rechten en aanspraken".

Aanvulling van de registers van de Burgerlijke Stand was, ingevolge de artt. 7 e.v. van het Burgerlijk Wetboek, slechts in zeer beperkte zin mogelijk. Ook voor de inschrijving van akten van overlijden van vermisten moest derhalve een nieuwe regeling worden ontworpen.

Nieuwe wettelijke regeling

Erg lang heeft de totstandkoming van een nieuwe wettelijke regeling niet op zich laten wachten.

Een in 1946 op het ministerie vervaardigd wetsontwerp bereikte als wet van 2 juni 1949, Stb. J 227, op 10 juni 1949 het Staatsblad: de "Wet, houdende voorzieningen betreffende het opmaken van akten van overlijden van vermisten".

Blijkens de memorie van antwoord (Zitting 1947-1948, 495) lag het niet in de bedoeling de geldende bepalingen in het Burgerlijk Wetboek te wijzigen. De nieuwe wet moest veeleer worden gezien als "regeling ad hoc".

Het tijdelijke en beperkte karakter van de wet (immers uitsluitend betrekking hebbend op oorlogsslachtoffers) blijkt uit de omschrijving in artikel 1 van het begrip "vermiste": "ieder die op enig tijdstip tussen 9 mei 1940 en 1 juni 1945 in Nederland woonplaats heeft gehad, doch van wiens bestaan sedert laatstgenoemde datum niet meer is gebleken, terwijl er goede gronden bestaan om aan te nemen dat hij is overleden".

De nieuwe wet bepaalde dat door of vanwege de minister van Justitie, schriftelijk aangifte van overlijden van een vermiste kon worden gedaan bij de ambtenaar van de Burgerlijke Stand van de laatstbekende woon-

plaats van de vermiste.

Vond inderdaad aangifte plaats, dan diende hiervan gelijktijdig melding te worden gemaakt in de Nederlandse Staatscourant, en, indien de minister zulks noodzakelijk achtte, in een of meer door hem aan te wijzen nieuwsbladen.

Drie maanden na publikatie van de aangifte in de Staatscourant werd door de betrokken ambtenaar van de Burgerlijke Stand een akte van overlijden opgemaakt, die vervolgens werd ingeschreven in de registers van overlijden. Die termijn van drie maanden werd in de wet opgenomen om belanghebbenden in de gelegenheid te stellen, hun bezwaren tegen de aangifte kenbaar te maken.

In tegenstelling tot de bepalingen in het Burgerlijk Wetboek, kon op grond van deze nieuwe wet dus betrekkelijk snel tot het vaststellen van een overlijdensdatum en inschrijving in de registers van de Burgerlijke Stand worden overgegaan.

De wet hield er echter rekening mee dat de vermiste, ten aanzien waarvan reeds een akte van overlijden was ingeschreven, op een ogenblik toch nog "boven water" zou kunnen komen. En ofschoon men pas tot aangifte overging wanneer goede gronden aanwezig werden geacht om aan te nemen dat de vermiste zou zijn overleden, kwamen dergelijke gevallen inderdaad voor. Bijvoorbeeld was dit het geval bij de gedeporteerden die in Duitsland, Polen of Rusland waren tewerkgesteld en daar na de oorlog nog enige tijd (gedwongen) verbleven, om eerst na enkele jaren naar Nederland terug te keren.

Een andere mogelijkheid wordt omschreven in de memorie van toelichting op de nieuwe wet: "Zo is het zeer wel denkbaar, dat een N.S.B.-er, die omstreeks 5 september 1944 zijn woonplaats in Nederland verliet, thans nog in leven is, doch zich verborgen houdt en mitsdien opzettelijk niet van zijn bestaan doet blijken". Een en ander legde de minister van Justitie de verplichting op om elk geval van aangifte individueel te behandelen en aan een intensief onderzoek te onderwerpen. Waar ingevolge het Burgerlijk Wetboek het vroegere vonnis van vermoedelijk overlijden werd afgegeven door de rechtbank, waaronder de laatstbekende woonplaats ressorteerde, wordt thans de rechterlijke macht grotendeels buiten spel gezet. Men was namelijk bang dat de eis van individuele behandeling aanleiding zou geven tot overbelasting van de rechterlijke macht. Deze vrees bleek geenszins ongegrond, daar men reeds in de meer genoemde memorie van antwoord op de wet J 227, kwam tot een schatting van tenminste 100.000 op te maken akten van overlijden (het aantal niet

teruggekeerde, vanuit Nederland gedeporteerde Joodse ingezetenen, werd alleen al geschat op 104.000).

Daar kwam nog bij dat de door de rechterlijke macht te behandelen zaken niet bepaald gelijkelijk over de 19 rechtbanken zouden worden verdeeld. Als bekend kan worden verondersteld dat bijvoorbeeld Amsterdam bij uitstek de plaats was waar een groot deel van de in Nederland verblijvende Joodse ingezetenen woonachtig was.

Instelling van de commissie

"Bespoediging van de afwikkeling is veeleer te verwachten, indien deze taak wordt gelegd in handen van een speciaal daartoe in het leven geroepen organisatie....".

Met deze woorden verwijst de memorie van antwoord naar het gestelde in art. 20 van de wet J 227, waarin nadere regeling van de werkzaamheden door middel van Algemene Maatregel van Bestuur werd mogelijk gemaakt. Reeds enkele maanden later werd van deze mogelijkheid gebruik gemaakt en werd van kracht het "Besluit van 9 augustus 1949, houdende voorzieningen betreffende het opmaken van akten van overlijden van vermisten, Stb. J 375" (Zie Bijlage I).

Bij dit besluit werd ingesteld de Commissie tot het doen van aangifte van overlijden van vermisten. De samenstelling van de commissie werd vastgesteld bij besluit van de Minister van Justitie van 19 augustus 1949, 6e afdeling, nr. 2189 (zie Bijlage II).

De taken en bevoegdheden van de commissie werden ontleend aan bovengenoemd besluit J 375.

Vorbereiding van de werkzaamheden

Ofschoon de officiële installatie van de commissie dus eerst plaatsvond in augustus 1949, was men reeds eerder begonnen met het verzamelen van gegevens omtrent vermisten.

Met name was dit het geval bij het op 28 augustus 1939 door het Hoofdbestuur van het Nederlandse Rode Kruis in bedrijf gestelde Informatiebureau, dat werd ingericht als bureau van inlichtingen omtrent zieken, gewonden, doden en vermisten, tevens bureau van inlichtingen betreffende krijgsgevangenen en geïnterneerden²⁾.

Door het Informatiebureau werd begonnen met de opzet van een documentatiesysteem met betrekking tot de lotgevallen van de oorlogsslachtoffers.

Een groot deel van de informatie werd verkregen uit getuigenverklaringen van overlevenden, die na de oorlog veilig uit de kampen terugkeerden. Op ruime schaal werd gebruik gemaakt van gegevens uit de administraties van de ambtenaren van de Burgerlijke Stand van de gemeenten, van waaruit in Nederland verblijvende personen waren gedeporteerd (bijvoorbeeld Westerbork en Vught). Bovendien konden gegevens worden geput door de door de bezetter in de kampen (vaak gebrekkig) bijgehouden "dodenboeken" en kampregisters.

Op het departement van Justitie was de heer mr. A.J. Fonteijn (de latere secretaris van de commissie) inmiddels belast met de voorbereiding van de uitvoering van de bepalingen in de Wet J 227 (toen nog ontwerp van wet). In overleg met het Informatiebureau van het Nederlandse Rode Kruis, de Rijksinspectie van de Bevolkingsregisters, de chefs van de bureaus Bevolking en Burgerlijke Stand te Amsterdam en de Staatsdrukkerij, werd in grote lijnen alvast een schema van organisatie opgezet en werden formulieren ontworpen.

Al spoedig bleek dat het geringe aantal leden in de (toen nog) toekomstige commissie erg veel moeite zou krijgen met de verwerking van de vele tienduizenden gegevens. De heer Fonteijn, in januari en februari 1949 inmiddels versterkt met vier ambtenaren, schreef in april 1949 dan ook al over opsplitsing van de taak. Door aan de formele commissie een ondersteunend, administratief bureau toe te voegen, kon het voorbereidende (meest omvangrijke) werk worden afgestoten.

In een deelbegroting betreffende de kosten, verbonden aan het opmaken van akten van overlijden van vermisten, over het jaar 1949, komt de minister van Justitie tot een raming van f. 150.000.

Deze begroting (op 8 juli 1949 aangeboden aan de minister van Financiën) maakt inderdaad onderscheid tussen de commissie en het bureau, en komt ten aanzien van de definitieve bezetting van het bureau tot een schatting van vijftig man.

Dat de minister hier niet ver naast zat blijkt uit onderstaand overzichtje van de personeelssterkte van het bureau van de commissie³⁾:

1 maart 1949:	38	1 januari 1951:	47
1 september 1949:	47	1 juli 1951:	41
1 januari 1950:	49	1 september 1951:	33
1 maart 1950:	50	1 december 1951:	29
1 september 1950:	49		

De commissie en haar bureau nu waren voor het verkrijgen van gegevens grotendeels afhankelijk van het Informatiebureau van het Nederlandse Rode Kruis. Daar echter de administratie van het Rode Kruis "nogal verward"⁴⁾ in elkaar zat en niet was berekend op het verstrekken van inlichtingen uit eigen initiatief, werd besloten om ongeveer de helft van het personeel van het bureau van de commissie te recruteren uit dat van het Informatiebureau.

De betrokken Rode Kruis-medewerkers bleven op hun plaats, maar werkten voortaan voor de commissie en werden door de minister van Justitie betaald.

Procedure aangifte van overlijden

Blijkens een opmerking van mr. S. Boas in het Nederlands Juristenblad van 2 april 1949, nr. 14, verkeerde men aanvankelijk in het onzekere over de in acht te nemen volgorde van behandeling van zaken. Mr. Boas noemt enkele mogelijkheden: alfabetisch op naam, alfabetisch op plaatsnaam, naar leeftijd van de vermiste of bijvoorbeeld naar de datum van het deportatietransport.

Maar niet alleen de volgorde van behandeling stond ter discussie. De commissie moest ook een goede verhouding weten te vinden tussen de afwerking van de ambtshalve (door de commissie zelf) aangesneden zaken en de op verzoek van het publiek in behandeling te nemen zaken (deze verhouding werd naderhand vastgesteld op 3:1). Toen de commissie haar werkzaamheden aanving, werd besloten om het publiek in de gelegenheid te stellen zaken met voorrang door de commissie in behandeling te laten nemen.

Wat betreft de door de commissie op eigen initiatief in behandeling te nemen zaken (men verwachtte per week 1000 tot 1500 zaken te kunnen afdoen) besloot men om de data van de deportatietransporten als richtsnoer te nemen.

Voordat tot het doen van aangifte van overlijden kon worden overgegaan, moesten de zaken (zowel ambtshalve als op verzoek van derden) aan enkele procedurele bewerkingen worden onderworpen.

Van elke vermiste werd een persoonskaart, een dossiersomslag en een inlichtingenformulier gemaakt. In een nummerboek werden de nieuw in behandeling genomen zaken ingeschreven en van een volg-(dossier-)nummer voorzien⁵⁾.

De gegevens betreffende de vermiste (afkomstig uit de brief van de aan-

vraager) werden geverifieerd aan de hand van gegevens uit de administratie van het Rode Kruis. Vervolgens werd het inlichtingenformulier ingevuld, waarop o.a. werd vermeld de naam, voornamen, geboortedatum en -plaats, beroep, namen van de ouders, burgerlijke staat (eventueel naam echtgenoot(te) en de laatste woonplaats. Verder werd rechtsboven op het formulier het dossiernummer vermeld.

Eén exemplaar van dat inlichtingenformulier (dat in tweevoud werd opge maakt) werd toegezonden aan de Rijksinspectie van de Bevolkingsregisters (R.I.B.R.). Daar werden de gegevens nog eens gecontroleerd en zo nodig aangevuld.

Na terugkomst van het door het R.I.B.R. gecorrigeerde formulier werden de daarin opgenomen gegevens overgenomen op de persoonskaart en de dossieromslag. Het formulier werd in het dossier gelegd.

Waren alle gegevens verzameld (stond bijvoorbeeld vast dat van het nog in leven zijn van de betrokken vermiste niets was gebleken), dan kon de plaats en datum van overlijden worden vastgesteld. Nadat deze datum op de dossieromslag was aangetekend kon vervolgens de aangifte in het gewenste aantal exemplaren worden getypt en ondertekend.

In de beginperiode werd, in overleg met de gemeente Amsterdam, een vaste ambtenaar van de Burgerlijke Stand van die gemeente bij de commissie gedetacheerd. De akten van de duizenden Amsterdamse gevallen werden zelfs (in overwerk) bij Justitie getypt.

Ingevolge artikel 4 van de Wet J 227 werd nu één exemplaar toegezonden aan de Staatsdrukkerij ter publikatie in de Staatscourant. Na ontvangst van de drukproef werd deze gelezen en na akkoord-bevinding teruggezonden.

Had eenmaal afkondiging van de aangifte in de Staatscourant plaatsgevonden, dan werd aan de belanghebbende een kennisgeving toegezonden.

De aangifte en het afschrift daarvan, dat bestemd was voor de ambtenaar van de Burgerlijke Stand van de gemeente waar de betrokken vermiste het laatst woonachtig was, werd eveneens op de dag van afkondiging in de Staatscourant aangetekend verzonden. Inschrijving in de registers van de Burgerlijke Stand vond plaats drie maanden na het verschijnen van de Staatscourant waarin de aangifte was bekend gemaakt (art. 5 van de Wet J 227). Als bewijs van de inschrijving zond de ambtenaar van de Burgerlijke Stand het hem toegezonden afschrift van de aangifte terug aan de commissie, nadat hij daarop had aangetekend op welke datum, in welk register en onder welk nummer het overlijden door hem was ingeschreven (zie omliggende gedeelte op de bijlagen III en IV).

Deze gegevens werden door het bureau van de commissie verwerkt in een afzonderlijk kaartstelsel⁶). Dit kaartstelsel (voorgeschreven in artikel 8 van de Wet J 227) wordt aangeduid als het "Centraal Register van akten van overlijden van vermisten".

Bij Koninklijk besluit van 6 oktober 1950, Stb. K 427 werd bepaald dat iedere burger inlichtingen kon krijgen uit het door de commissie aangelegde Centraal Register. Een besluit van de minister van Justitie van 18 november 1950 (6e afdeling, nr. 2147) stelde de vergoeding hiervoor vast op één gulden.

Onderzoek en vaststelling van datum van overlijden

Op het Informatiebureau van het Rode Kruis werden de verkregen gegevens verwerkt tot samenvattende rapporten en van elk transport werd een conclusie geformuleerd. In deze conclusies werden de lotgevallen vermeld van de tot de betrokken transporten behorende personen. Aan de hand van getuigenverklaringen, kampregisters e.d. kon over het algemeen van vrijwel elk transport worden vastgesteld welke personen onmiddellijk na aankomst in het kamp waren overleden.

Een enkel voorbeeld is het transport van Westerbork naar Auschwitz op 29 januari 1943. De conclusie van het Rode Kruis stelt dat op de dag van aankomst van dit transport te Auschwitz onmiddellijk zijn overleden: alle vrouwen, alle mannen boven de 40 jaar en alle jongens tot en met 14 jaar. De mannen tussen de 15 en 40 jaar konden - blijkens de conclusie - geacht worden te zijn overleden op 30 april 1943, daar zij nog enkele weken in het kamp werden tewerkgesteld.

En met deze datum van 30 april 1943 wordt een van de problemen van de commissie aangestipt. Want hoe wist men nu zeker dat op die datum inderdaad de laatste groep van het besproken transport was overleden. Bij de behandeling van het Wetsontwerp J 227 en het latere Besluit J 375 is uitvoerig gesproken over het vaststellen van de datum van overlijden.

Ten aanzien van de groepen personen, waarvan vast stond dat zij direct na aankomst in de kampen waren overleden, was ieder het er over eens dat de datum van overlijden niet aan discussieonderhevig was. Anders was dit echter met de personen waarvan vast stond dat zij nog enige tijd in leven zijn geweest en de personen waarvan totaal geen gegevens bekend waren (die bijvoorbeeld niet voorkwamen in de Burgerlijke Standadministratie van de plaats van vertrek van het transport of in de

zogenaamde transportregisters). De commissie heeft in dergelijke gevallen vaak een fictieve datum van overlijden moeten vaststellen. In bepaalde gevallen werd hiervoor de datum gekozen van de dag, volgend op die, waarop voor het laatst iets van betrokkene was vernomen. Men kan zich hierbij voorstellen dat in een gesprek met een repatriant uit een bepaald kamp een aantal namen worden genoemd van personen (wellicht dorpsgenoten/kennissen) waarmee de repatriant op bepaalde data voor het laatst heeft gesproken of die hij voor het laatst in leven heeft gezien. Ofschoon de kans bestond dat de betrokken vermiste nog enige dagen langer in leven is geweest (waarvan niets is gebleken) werd de datum van overlijden op basis van deze getuigenverklaring vastgesteld. Het Rode Kruis is begonnen met de afdoening van de allereenvoudigste zaken, de ongeveer 30.000 Sobibor-gevallen. Deze gevallen gaven weinig problemen want "Zij die in dat kamp kwamen werden, behoudens zeer weinig bij name bekende uitzonderingen terstond vernietigd"⁷⁾.

Tegelijkertijd werd door het Informatiebureau gewerkt aan het gereed maken van een aantal Mauthausen-gevallen. Ongeveer 1200 sterfgevallen waren ingeschreven in de dodenboeken van Mauthausen. De hierin opgenomen data van overlijden waren redelijk betrouwbaar, maar aan de omschrijving van de doodsoorzaak kon niet veel waarde worden gehecht. Ook werd begonnen met de bestudering van de grootste groep, de tientallen transporten van Westerbork naar Auschwitz⁸⁾. Deze transporten konden worden verdeeld in de volgende groepen;

15 juli t/m 24 augustus 1942,

28 augustus t/m 12 december 1942, de zogenaamde Cosel-periode,

11 januari t/m 23 februari 1943, waaronder het transport "Apeldoornse bos",

24 augustus t/m 16 november 1943 en

25 januari t/m 3 september 1944.

De transporten in de zogenaamde Cosel-periode vonden plaats van 28 augustus tot en met 8 december 1942. In een rapport van het Rode Kruis⁹⁾ worden deze transporten als volgt omschreven: "Uit Westerbork vertrokken deportatietransporten, waarvan in het algemeen de door de Duitsers voor arbeid geschikt geachte mannen (in de leeftijdsgroep van 15 t/m 50 à 55 jaar, soms ook nog oudere) op het station Cosel (Oppersilezië, ongeveer 60 km. ten westen van Auschwitz) de trein moesten verlaten om te worden tewerkgesteld in omliggende arbeidskampen, terwijl vervolgens de in de trein achtergeblevenen, dus globaal gesproken de oudere, zwakke of ziekelijke mannen en vrouwen en kinderen, werden doorgezonden naar Auschwitz".

De groep transporten van 11 januari t/m 23 februari 1943 viel tussen de zogenaamde Kerstpauze (de Deutsche Reichsbahn had alle treinen nodig voor het vervoer van Duitse militairen die met Kerstverlof naar de Heimat gingen)¹⁰⁾; en de Sobibor-periode die begin maart 1943 werd ingeleid.

Een bijzonder transport uit deze groep was dat van 22 januari 1943, waarbij ongeveer 920 verpleegde geesteszieken, alsmede 50 leden van het verplegend personeel uit de Apeldoornse "Stichting Apeldoornse bos" naar Auschwitz werden afgevoerd. Uit getuigenverklaringen van overlevenden van andere transporten is gebleken dat, op enkele personeelsleden na, de hele groep onmiddellijk na aankomst (25 januari 1943) is overleden. Voordat de commissie via de voormalige secretaresse op een ogenblik het bewaard gebleven kaartsysteem van de stichting in handen kreeg, kon geen volledige reconstructie van het transport worden werkstelligd.

Langzamerhand werden ook de andere transporten afgehandeld, terwijl ook de meer incidentele zaken aandacht kregen, zoals "slachtoffers van scheepsrampen in geallieerde vaart, arbeiders in Duitsland, slachtoffers van bombardementen enz."¹¹⁾.

Naarmate de door de commissie op eigen initiatief in behandeling genomen zaken begonnen af te nemen, kwam in het werk van de commissie en haar bureau steeds meer de nadruk te liggen op de door het publiek ingediende verzoeken om aangifte.

Waternoodramp 1953

Tot dusver had de commissie zich uitsluitend kunnen bezighouden met het vaststellen van data van overlijden van vermisten uit de periode 1940-1945. Zij werd hiertoe beperkt door de definitie van het begrip "vermiste" in artikel 1 van de wet J 227 (zie inleiding blz. 2).

In 1954 werd de taak van de commissie echter aanzienlijk uitgebreid. Tengevolge van de watersnoodramp 1953 kreeg de overheid plotseling te maken met een nieuwe categorie vermisten, ten aanzien waarvan de wettelijke bepalingen met betrekking tot het opmaken van akten van overlijden onbruikbaar bleken. Hierin kwam verandering door de totstandkoming van de "Wet van 28 juli 1954 tot het opmaken van akten van overlijden ten aanzien van slachtoffers van de watersnood", Stb. 348¹²⁾.

Artikel 1 van deze nieuwe wet bepaalde: "De wet van 2 juni 1949 (Stb. J 227) is van overeenkomstige toepassing op ieder, die tussen